

DECEMBER 2013
NATURERHVERVSTYRELSEN

MILJØVURDERING AF DET DANSKE LANDDISTRIKTS- PROGRAM 2014-2020

MILJØVURDERINGSRAPPORT

DECEMBER 2013
NATURERHVERVSTYRELSEN

MILJØVURDERING AF DET DANSKE LANDDISTRIKTSPROGRAM 2014-2020

MILJØVURDERINGSRAPPORT

PROJEKTNR. A035544
DOKUMENTNR. 2
VERSION 3.0
UDGIVELSESDATO 12.12.2013
UDARBEJDET ENBU; ASTH
KONTROLLERET UKJ
GODKENDT UKJ

INDHOLD

1	Ikke teknisk resume	7
2	Indledning	10
2.1	Landdistriktsprogrammet	10
2.2	Lovgrundlag og proces for miljøvurdering	11
2.3	Tilgang og metode i miljøvurderingen	12
2.4	Vurderingskriterier, indikatorer og databehov	14
3	Landdistriktsprogrammets indhold	16
4	Miljøstatus	22
4.1	0-alternativet	25
5	Vurdering i forhold til Miljømålsætninger	26
6	Sammenhæng mellem programmets ordninger og miljøindvirkningerne	29
6.1	Vurdering af påvirkninger	29
7	Vurdering af indvirkninger	38
7.2	Alternativer	44
7.3	Samlet konklusion	44
8	Overvågning	46

1 Ikke teknisk resume

Introduktion

NaturErhvervstyrelsen har udarbejdet et udkast til Landdistriktsprogram for Danmark for perioden 2014-2020. Programmet er en udmøntning af EU's Landdistriktsfond. Landdistriktsprogrammet er omfattet af reglerne om lov om miljøvurdering af planer og programmer. Derfor skal der i forbindelse med udarbejdelsen af Landdistriktsprogrammet også udarbejdes en miljøvurdering af programmets sandsynlige væsentlige indvirkninger på miljøet.

Denne rapport er miljøvurderingen af forslaget til Landdistriktsprogram for Danmark, 2014-2020. Landdistriktsprogrammet muliggør støtte og tilskud til en række aktiviteter som kan føre til væsentlige ændringer i miljøet. Miljøvurderingen kortlægger og vurderer de mulige påvirkninger som forslaget til Landdistriktsprogrammet kan medføre. Landdistriktsprogrammets miljøpåvirkninger udgøres af de virkninger der som følge af tildelingen af tilskud/ støtte, der gives mulighed for at søge såfremt programmet vedtages. Miljøvurderingen inddrager både de direkte og indirekte ændringer der kan komme i miljøtilstanden.

Landdistriktsprogrammet

Landdistriktsprogrammet skal via støtteordninger og tilskud være med til at forbedre vilkårene for konkurrenceevnen for landbruget og hjælpe til med at nå regeringens miljø-, klima- og naturbevaringsmålsætninger, samt målsætninger for landdistriktsudvikling. Dette sker gennem initiativer, hvor der kan søges støtte eller tilskud til aktiviteter som ved enten fysiske ændringer eller andre aktiviteter, kan være med til at forbedre landbrugets konkurrenceevne og/eller være med til at opnå regeringens øvrige målsætninger.

Programmet tager udgangspunkt i seks prioriteter som er:

- › Fremme af vidensoverførsel og innovation i landbrug, skovbrug og landdistrikterne.
- › Styrkelse af konkurrenceevnen for alle typer landbrug og forøgelse af bedriftenes levedygtighed.
- › Fremme af fødevarekædens organisation og risikostyring i landbruget.

- › Genopretning, bevarelse og forbedring af økosystemer i tilknytning til landbruget og skovbruget.
- › Fremme af ressourceeffektivitet og støtte til overgang til klimaresistent lavemissionsøkonomi.
- › Fremme af social integration, fattigdomsbekæmpelse og økonomisk udvikling i landdistrikterne.

Disse seks prioriteters målsætninger skal udmøntes gennem en række aktiviteter, som der kan ydes støtte til. Nogle af aktiviteterne er specifikke som f.eks. etablering af diger, skov og vådområder, hvor andre aktiviteter som f.eks. vidensoverførsel og informationsaktiviteter giver mulighed for at styrke netværk og videndeling.

Afgrænsning

Miljøvurderingen fokuserer på de mulige påvirkninger på en række miljøfaktorer som det igennem en afgrænsning af vurderingen er blevet bedømt til at være de faktorer der sandsynligvis vil blive påvirket. Afgrænsningen af miljøfaktorerne er beskrevet i en afgrænsningsrapport. Ud over rapporten er der kommet høringssvar fra relevante myndigheder til afgrænsningen. På denne baggrund er følgende miljøfaktorer blevet miljøvurderet:

- › Biologisk mangfoldighed, flora og fauna
- › Befolkning og menneskers sundhed
- › Jord og arealanvendelse
- › Vand
- › Klimatiske faktorer
- › Ressourcer og energi
- › Landskab
- › Kumulative virkninger

De vurderede miljøpåvirkninger kan være såvel positive som negative. Der fokuseres først på om der forventes en ændring i miljøtilstanden på baggrund af støtte og/eller tilskud, herefter på om en ændring forventes at være positiv eller negativ for miljøet.

Resultater

Landdistriktsprogrammet giver mulighed for aktiviteter og tiltag gennem støtte og tilskud til en række konkrete projekter og giver således anledning til en ændring i miljøtilstanden i forhold til, hvis programmet ikke blev vedtaget. I forbindelse med aktiviteter affødt af tilskuddene er det vurderet at der i en række situationer kan forventes at forekomme væsentlige ændringer i miljøtilstanden.

Støttemulighederne danner rammer for at etablere mere natur, værne om, pleje og forbedre den eksisterende natur i form af skov, lysåben natur og vådområder. Yderligere ydes der støtte til mere økologisk landbrugsjord, som kan være med til at mindske den generelle brug af kunstgødning og pesticider. Dette vurderes at have en positiv effekt på flora, fauna og den biologiske mangfoldighed generelt.

Landsdistriktsprogrammet giver støtte til en række udviklingsprojekter og anvendelsen af miljøteknologi, som dels kan fremme landdistrikterne som attraktive steder at bo og samtidig skabe flere arbejdspladser. Dette kan gavne befolkningen i landdistrikterne. Yderligere kan udviklingen af velfungerende opbevaringstanke til gylle være med til at nedsætte ammoniakfordampningen som kan være til gavn for den menneskelige sundhed.

Der kan i forbindelse med støtte og tilskud til aktiviteter, der medfører fysiske ændringer, som etablering af skove og vådområder, genetablering af diger mm., forekomme væsentlige ændringer i arealanvendelsen alt afhængig af tiltagets størrelse og omfang. Ligeledes kan tiltagene medføre ændrede jordbundsforhold.

Flere af aktiviteterne som der kan søges støtte til gennem Landdistriktsprogrammet, kan medføre en forbedret vandkvalitet både i form af bedre vandmiljø for overfladevand og mulighed for en bedre beskyttelse af grundvandet. Dette sker gennem tilskud der støtter etablering eller fastholdelse af vådområder, etablering af skov, bedre biogasanlæg samt støtte til udvikling af miljøteknologi der kan mindske forurening af vandmiljøet.

Klimatiske faktorer kan blive påvirket i generel forstand, da Landdistriktsprogrammet yder støtte og tilskud til projekter, som kan være med til at mindske afbrændingen af fossile brændstoffer ved at styrke grundlaget for produktionen af biobrændsel. Yderligere støttes aktiviteter som kan være med til at binde CO₂ som derved fremtidigt kan mindske udledningen af CO₂. I forlængelse af tilskud til skovrejsning styrker det ikke kun indvirkningen på klima, men er også med til at gavne produktionen af ressourcer og energi. Landdistriktsprogrammet støtter også investeringer til fremme af høst, opbevaring og oparbejdning af biomasse, som ligeledes kan have gavnlig effekt på miljøet, da produktion af biomasse kan føre til fortrængning i anvendelsen af fossile brændstoffer.

Programmet forventes at føre til ændringer i de landskabelige værdier i form af aktiviteter, der kan opstå ved støtte af aktiviteter i landskabet. Således støttes aktiviteter som etablering af skov, opførelse af bygninger, etablering af diger og støtte til vådområder, som alle kan ændre/påvirke den landskabelige oplevelse væsentligt. Denne ændring er dog afhængig af projekternes størrelse og placering.

Kumulative virkninger forventes at forekomme som produkt af de tilskudsmuligheder som landdistriktsprogrammet tilbyder. Altså virkninger på miljøet som sker som følge af et andet tiltags gennemførelse. F.eks. vil etablering af vådområder til opfang af N og P (kvælstof og fosfor) samtidig føre til et mere varieret dyre og planteliv da det skaber bedre livsbetingelser for en mere varieret flora og fauna. Ligeledes vil støtte til skovrejsning, høst, oplagring og forarbejdning af biomasse styrke grundlaget for produktion af biomasse og samtidig føre til en mindsket CO₂ udledning.

Samlet set giver Landdistriktsprogrammet muligheder for støtte til en række aktiviteter, som kan føre til væsentlige ændringer i miljøtilstanden på en række miljøfaktorer.

2 Indledning

NaturErhvervstyrelsen har udarbejdet et udkast til Landdistriktsprogram for Danmark for perioden 2014-2020. Programmet er en udmøntning af EU's Landdistriktsfond.

Landdistriktsprogrammet er omfattet af reglerne i lov om miljøvurdering af planer og programmer. Derfor skal der i forbindelse med udarbejdelsen af Landdistriktsprogrammet også udarbejdes en miljøvurdering af programmets sandsynlige væsentlige indvirkninger på miljøet.

Dette dokument indeholder en beskrivelse af forudsætninger, rammer og proces for miljøvurderingen af programmet, samt en vurdering af programmets indvirkninger på miljøet.

2.1 Landdistriktsprogrammet

Landdistriktsprogrammet skal bl.a. sikre et styrket fokus på at fremme landbrugets konkurrenceevne og bæredygtighed i overensstemmelse med Europa 2020-strategien.

De seks fremlagte prioritetsområder omfatter:

- 1 Fremme af vidensoverførsel og innovation i landbrug, skovbrug og landdistrikterne.
- 2 Styrkelse af konkurrenceevnen for alle typer landbrug og forøgelse af bedrifternes levedygtighed.
- 3 Fremme af fødevarekædens organisation og risikostyring i landbruget.
- 4 Genopretning, bevarelse og forbedring af økosystemer i tilknytning til landbruget og skovbruget.
- 5 Fremme af ressourceeffektivitet og støtte til overgang til klimaresistent lave-emissionsøkonomi.
- 6 Fremme af social integration, fattigdomsbekæmpelse og økonomisk udvikling i landdistrikterne.

En nærmere redegørelse for programmets indhold i denne rapportes kapitel 3.

2.2 Lovgrundlag og proces for miljøvurdering

Forslaget til Landdistriktsprogrammet er omfattet af kravet om miljøvurdering i Lov om miljøvurdering af planer og programmer. Ifølge lovens § 3, stk. 1, nr. 1 skal et programforslag miljøvurderes, såfremt programmet kan antages at indeholde rammer for fremtidige anlægstilladelser til projekter, der vurderes at kunne medføre en væsentlig indvirkning på miljøet.

Miljøvurderingen inddrager programforslagets overordnede mål og de påtænkte aktiviteter og initiativer, og tager samtidig højde for de begrænsninger i Landdistriktsprogrammets støttemuligheder, der er eksplicit formidlet i programmet. Miljøvurderingen tager derimod ikke stilling til konkrete miljøpåvirkninger, som kan blive resultatet af en udmøntning af programmet i projekter. Der er heller ikke med denne miljøvurdering taget stilling til hvorvidt de projekter, der kan opnå støtte fra Landdistriktsprogrammet, skal underkastes en VVM-proces, eller på anden vis underkastes regulering i for af lokalplaner eller andre tilladelser forud for godkendelse.

Figur 2.1 Miljøvurderingens fem trin

2.3 Tilgang og metode i miljøvurderingen

Miljøvurderingen gennemføres som en vurdering af, hvorvidt og i hvilket omfang, der forventes at være væsentlige indvirkninger på enkelte miljøfaktorer, som er identificeret i afgrænsningsrapporten. Nedenfor i afsnit 2.4 er kriterier og indikatorer, som vil ligge til grund for miljøvurderingen, anført.

I miljøvurderingen indgår tillige en vurdering af, hvorvidt programmet antages at fremme eller udgøre en hindring for realiseringen af miljømålsætninger, som er fastlagt i forskellige handlingsplaner/strategier på nationalt niveau. De relevante

målsætninger, der er indgået i vurderingen er kortlagt i forbindelse med afgrænsningen.

2.3.1 Geografisk afgrænsning

Landdistriktsprogrammet gælder for hele Danmark. Landdistriktsområdet afgrænses til brug for programmet, til at omfatte alle områder udenfor de 13 største byområder, dvs. byområder med mere end 45.000 indbyggere.

Resultatet er at se på kortet over landdistrikter og byområder med mere end 45.000 indbyggere i Figur 2.32.3. På kortet er landdistrikter repræsenteret med grønt, mens de 13 byområder er repræsenteret med rød farve.

Figur 2.32 Landdistrikter – potentielle LAG områder

Kilde: MBBL beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik og kort fra Geodatastyrelsen.

2.4 Vurderingskriterier, indikatorer og databehov

Vurderingen af væsentlige virkninger på miljøet er dels gennemført som en vurdering af overensstemmelsen mellem programmets foreslåede indsatsområder og de kortlagte miljømålsætninger på nationalt niveau og dels gennemført på grundlag af nedenstående kriterier for så vidt angår de miljøindvirkninger, som gennem den indledende afgrænsning er identificeret som sandsynlige væsentlige indvirkninger på miljøet.

2.4.1 Afgrænsning

Forslag til afgrænsningsrapporten blev lavet tidligt i planfasen, hvorfor den inddrager flere miljøfaktorer end de der inddrages i den endelige miljøvurdering. Den endelige afgrænsning af miljøfaktorer er sket på baggrund af forslaget til afgrænsningsrapport, den gennemførte høring af afgrænsningsrapporten og en vurdering af de indkomne høringssvar.

I forbindelse med høringen af afgrænsningsrapporten er der indkommet et høringssvar fra Naturstyrelsen. Naturstyrelsen henleder i høringssvaret opmærksomheden på at afgrænsningsrapportens beskrivelse af programmets initiativer bør suppleres med beskrivelser af det naturmæssige indhold af de pågældende prioriteter. Disse er blevet indarbejdet i afgrænsningen og inddraget i den endelige miljøvurdering.

På denne baggrund er afgrænsningen af miljøvurderingen rettet til, således at der vil ske en inddragelse af alle relevante naturmæssige aspekter af de enkeltstående initiativer i programmet i miljøvurderingen. Endelig vil vurderingen også i videst muligt omfang blive udfoldet i samklang med den ex-ante evaluering, der udarbejdes parallelt med programudvikling og miljøvurdering.

På denne baggrund fastlægges den endelige afgrænsning til følgende miljøfaktorer:

- › Biologisk mangfoldighed, flora og fauna
- › Befolkning og menneskers sundhed
- › Jord og arealanvendelse
- › Vand
- › Klimatiske faktorer
- › Ressourcer og energi
- › Landskab
- › Kumulative virkninger

I nedenstående tabel er der angivet kriterier og indikatorer til brug for vurderingen af de sandsynlige væsentlige miljøpåvirkninger, som de er fremkommet under afgrænsningen. Desuden angives det, om vurderingen foretages på et kvalitativt eller kvantitativt grundlag.

De vurderede miljøpåvirkninger kan være såvel positive som negative, idet der først og fremmest fokuseres på forventede ændringer og dernæst på om en ændring forventes at være positiv eller negativ.

Tabel 2.4: Vurderingskriterier og indikatorer, samt vurderingsgrundlag

Miljøfaktorer	Vurderingskriterier	Indikatorer	Vurderingsgrundlag
Biologisk mangfoldighed, flora og fauna	Ændringer i forholdene for flora og fauna	Omfang af ændringer i forholdene for flora og fauna	Kvalitativ
Befolkning og menneskers sundhed	Ændringer i beskæftigelse og vækst Ændringer i forventede sundhedseffekter	Omfanget af ændringer i beskæftigelse og vækst Omfanget af ændringer i forventede sundhedseffekter	Kvalitativ
Jord og arealanvendelse	Ændringer i jordbundsforhold og arealanvendelse	Omfang af ændringer i jordbundsforhold og arealanvendelse	Kvalitativ
Vand	Ændringer i vandkvalitet	Omfang af ændringer i vandkvalitet	Kvalitativ
Klimatiske faktorer	Ændringer i udledning af drivhusgasser	Omfang af ændringer i udledning af drivhusgasser	Kvalitativ
Ressourcer og energi	Ændringer i produktionen og anvendelsen af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer	Omfang af ændringer i produktionen og anvendelsen af miljøvenlige og fornyelige energiresourcer	Kvalitativ
Landskab	Ændringer i det eksisterende landskab	Omfang af ændringer i landskabet	Kvalitativ
Kumulative virkninger	Ændringer i forholdet mellem påvirkede miljøfaktorer	Omfanget af forskydninger i forholdet mellem de miljøfaktorer, der påvirkes	Kvalitativ

3 Landdistriktsprogrammets indhold

Landdistriktsprogrammet skal finansiere indsatser både for at forbedre rammevilkår for og konkurrenceevne i landbruget og forfølge regeringens miljø-, klima- og naturmålsætninger samt målsætninger for landdistriktsudvikling. Programmet vil dermed som mål fokusere på:

- › Landbrugets konkurrenceevne,
- › Bæredygtig forvaltning af naturressourcer og klimatiltag og
- › En afbalanceret territorial udvikling af landdistrikternes økonomi, inklusive etablering og fastholdelse af beskæftigelse.

De tre mål forfølges gennem fem af de seks fastlagte EU-prioriteter i landdistriktsforordningen. For hver prioritet er der identificeret og opstillet et antal fokusområder. Valget af prioriteter og fokusområder er overordnet begrundet i et ønske om at:

- › At fokusere indsatsen og prioritere de foranstaltninger, der har størst effekt inden for det begrænsede budget.
- › At reducere forvaltningsmyndighedens administrationsomkostninger.
- › At opnå forenkling og reducere risikoen for underkendelse af administrationen af programmet.
- › At få et overskueligt antal foranstaltninger og enkle støttebetingelser og ansøgningsprocedurer.

Med udgangspunkt i disse ønsker har man i Danmark valgt at udelade indsatser under EU prioritet 3. EU prioritet 3 er at fremme fødevarer- og nonfoodkædens organisation og risikostyring i landbruget. Dette er valgt fordi en række af det foreslåede programs øvrige indsatser forfølger målsætninger for denne prioritet indirekte.

De valgte 5 prioritetsområder og de i alt 11 fokusområder opridses i det følgende.

3.1.1 Fremme vidensoverførsel og innovation

Prioritet 1 er at fremme vidensoverførsel og innovation inden for landbrug, skovbrug og landdistrikter. Her er valgt to fokusområder:

- › 1A) at fremme innovation og vidensbasen i landdistrikterne og
- › 1B) at styrke forbindelserne mellem landbrug, fødevarereproduktion og skovbrug samt forskning og innovation.

3.1.2 Styrkelse af konkurrenceevnen og bedrifternes levedygtighed

Prioritet 2 er at styrke konkurrenceevnen for alle typer landbrug og forøge bedrifternes levedygtighed. Her er valgt et fokusområde:

- › 2A) at lette omstruktureringen af bedrifter, navnlig bedrifter med en lav grad af markedsdeltagelse, markedsorienterede bedrifter i bestemte sektorer og bedrifter med behov for diversificering af landbruget.

3.1.3 Genoprette, bevare og forbedre økosystemer

Prioritet 4 er at genoprette, bevare og forbedre økosystemer i tilknytning til landbruget og skovbruget. Her er valgt tre fokusområder:

- › 4A) at genoprette, bevare og forbedre biodiversiteten, bl.a. i Natura 2000-områder, inden for landbrug af høj naturværdi og af de europæiske landskaber,
- › 4B) at forbedre vand- og arealforvaltningen, som bidrager til at opfylde vandrammedirektivets mål, samt
- › 4C) at forbedre forvaltningen af jordbunden, erosion, gødningsstoffer og pesticider.

3.1.4 Fremme ressourceeffektivitet og støtte overgangen til klimaresistent lavemissionsøkonomi

Prioritet 5 er at fremme ressourceeffektivitet og støtte overgangen til en klimaresistent lavemissionsøkonomi i landbrugs-, fødevarer- og skovbrugssektoren. Her er valgt fire fokusområder:

- › 5B) at forbedre effektiviteten i energiforbruget i landbruget og inden for forarbejdning af fødevarer,
- › 5C) at få lettere levering og brug af vedvarende energikilder, biprodukter, affald, restprodukter og andre non-food-råmaterialer til bioøkonomi,
- › 5D) at reducere udledningen af drivhusgasser og ammoniak fra landbruget og forbedre luftkvaliteten, samt

- › 5E) at fremme CO₂-binding inden for landbrug og skovbrug.

3.1.5 Fremme social integration, fattigdomsbekæmpelse og økonomisk udvikling i landdistrikterne

Prioritet 6 er at fremme social integration, fattigdomsbekæmpelse og økonomisk udvikling i landdistrikterne. Her er det valgte fokusområde:

- › 6B) at fremme lokaludvikling i landdistrikterne.

Målene med landdistriktsprogrammet vil blive realiseret gennem en aktivering af 23 EU foranstaltninger. Foranstaltningernes konkrete udmøntning er skematisk i nedenstående tabel, hvor de ses opdelt i forhold til EU prioriteter og fokusområder.

PRIORITET 1: Fremme vidensoverførsel og innovation inden for landbrug, skovbrug og landdistrikter		
Fokusområde 1A Fremme innovation og videnbasen i landdistrikterne	Artikel 15	Vidensoverførsel og informationsaktivitet, erhvervsudvikling
	Artikel 15	Vidensoverførsel og informationsaktivitet, økologisk omstilling af køkkener
Fokusområde 1B Styrke forbindelse mellem landbrug, fødevarerproduktion og skovbrug samt forskning og innovation	Artikel 36	Samarbejdsprojekter, erhvervsudvikling
	Artikel 36	Samarbejdsprojekter, bioøkonomi
PRIORITET 2: Styrke konkurrenceevnen for alle typer landbrug og forøge bedrifternes levedygtighed		
Fokusområde 2A Lette omstruktureringen af bedrifter, navnlig bedrifter med en lav grad af markedsdeltagelse, markedsorienterede bedrifter i bestemte sektorer og bedrifter med behov for diversificering af landbruget	Artikel 18	Investeringer i miljøteknologi i landbruget
	Artikel 18	Investeringer i landbrugets produktion af biomasse
	Artikel 19	Genopretning af landbrugets produktionspotentiale efter skader som følge af naturkatastrofer og katastrofale hændelser og indførelse af passende forebyggende foranstaltninger (hvilende ordning)
	Artikel 36	Samarbejdsprojekter, erhvervsudvikling
	Artikel 36	Samarbejdsprojekter, bioøkonomi
PRIORITET 4: Genoprette, bevare og forbedre økosystemer i tilknytning til landbruget og skovbruget		
Fokusområde 4A Genoprette, bevare og forbed-	Artikel 18	Natur- og miljøprojekter, herunder lægigende og biotopforbedrende beplantninger

re biodiversiteten, bl.a. i Natura 2000-områder, inden for landbrug af høj naturværdi og af de europæiske landskaber	Artikel 18	Investering på økologiske landbrugsbedrifter
	Artikel 29	Pleje af græsarealer og seminatur på landbrugsarealer
	Artikel 18 og 29	Rydning, hegning og genetablering af naturlig hydrologi på landbrugsareal i Natura 2000-områder
	Artikel 30	Økologisk arealtilskud
	Artikel 23	Skovrejsning på landbrugsjord
	Artikel 25	Genopretning af skader på skovene som følge af stormfald (hvilende ordning)
	Artikel 26	Investeringer der forbedrer private skoves tilpasningsevne og miljømæssige værdi
	Artikel 35	Miljø- og klimavenligt skovbrug og skovbevarelse
Fokusområde 4B Forbedre vand- og arealforvaltningen, som bidrager til at opfylde vandrammedirektivets mål	Artikel 18 og 29	Etablering og fastholdelse af vådområder for reduktion af N eller P udledning, herunder lavbundsprojekter.
	Artikel 18	Jordfordeling og statsligt køb af projektjord, der kan sikre målrettet ekstensivering eller udtagning af omdriftsarealer m.v.
	Artikel 18	Investering på økologiske landbrugsbedrifter
	Artikel 30	Økologisk arealtilskud
	Artikel 31	Udlægning af dyrkningsfrie randzoner langs vandløb og søer
Fokusområde 4C Forbedre forvaltningen af jordbunden, erosion, gødningsstoffer og pesticider	Artikel 18 og 29	Permanent ekstensivering af landbrug i risiko- / prioritetsområder, herunder tørveholdige lavbundsområder, inklusive restaurering af de hydrologiske forhold i form af sløjfning af dræn/grøfter samt ekstensivering som led i klimatilpasning
	Artikel 18	Investering på økologiske landbrugsbedrifter
	Artikel 30	Omlægning til og fastholdelse af økologisk landbrugsdrift
PRIORITET 5: Fremme ressourceeffektivitet og støtte overgangen til en klimaresistent lavemissionsøkonomi i landbrugs-, fødevarer- og skovbrugssektoren		
Fokusområde 5B Forbedre effektiviteten i ener-	Artikel 18	Investeringer i miljøteknologi i landbruget

giforbruget i landbruget og inden for forarbejdning af fødevarer		
Fokusområde 5C Lettere levering og brug af vedvarende energikilder, bi-produkter, affald, restprodukter og andre non-food-råmaterialer til bioøkonomi	Artikel 18	Investeringer i omstilling til bioøkonomi
	Artikel 36	Samarbejde om fremme af omstillingen til den biobaserede økonomi
Fokusområde 5D Reducere udledningen af drivhusgasser og ammoniak fra landbruget og forbedre luftkvaliteten	Artikel 18	Investeringer i miljøteknologi i landbruget
	Artikel 36	Samarbejdsprojekter om omstilling til den biobaserede økonomi
Fokusområde 5E Fremme CO2-binding inden for landbrug og skovbrug	Artikel 18 og 29	Etablering og fastholdelse af vådområder for reduktion af N eller P udledning
	Artikel 18 og 29	Rydning/hegning og genetablering af naturlig hydrologi på landbrugsareal i Natura 2000-områder
	Artikel 18 og 29	Permanent ekstensivering af lavbundsarealer, herunder navnlig tørveholdige eller organogene jorder, herunder helt at stoppe dræning og grøftning
	Artikel 23	Skovrejsning på landbrugsjord
	Artikel 31	Udlægning af dyrkningsfrie randzoner langs vandløb og søer
PRIORITET 6: Fremme social integration, fattigdomsbekæmpelse og økonomisk udvikling i landdistrikterne		
Fokusområde 6B Fremme lokaludvikling i landdistrikterne	Artikel 20	Oprettelse og udvikling af virksomheder
	Artikel 18	Investeringer vedrørende SMV fødevareraktiviteter
	Artikel 21	Basale serviceydelser og byfornyelse
	Artikel 36	Samarbejdsprojekter
	Artikel 43	Forberedelse af lokale udviklingsstrategier
	Artikel 45	Drift og udvikling af lokale aktionsgrupper

På tværs af de identificerede prioriteter er der tre tværgående mål:

- › innovation,
- › miljø og
- › imødegåelse af og tilpasning til klimaforandringer.

Målsætningen om innovation har en central placering i programmet og er afgørende for udvikling af levedygtige virksomheder. Her handler innovation om, at aktørerne kommunikerer og inspirerer hinanden samt udveksler viden og samarbejder.

Alle indsatserne under landdistriktsprogrammet skal generelt bidrage til at fremme miljø- og naturbeskyttelse samt sikre en bedre tilpasning til klimaforandringer og nedbringe udledning af CO₂. Samtidig skal de bidrage til at afbøde de økonomiske virkninger af disse tiltag for de berørte jordbrugere og tilrettelægges så de så vidt muligt bidrager til opnåelsen af klimamålsætningerne, herunder en reduktion i landbrugets udledning af drivhusgasser.

Der vil i forbindelse med den videre bearbejdning og implementering af programmet skulle ske en geografisk målretning af indsatserne og med henblik på at give jordbrugserhvervet og den enkelte producent muligheder for at leve op til deres ansvar for natur- og miljøbeskyttelse. Ved målretning og tilrettelæggelse skal der endvidere så vidt det er muligt skabes synergieffekter mellem indsatserne for natur- og miljøbeskyttelsen samt opnåelsen af målsætningerne i relation til klimatilpasningen. Dette vil bidrage til en forbedring af omkostningseffektiviteten i ordningerne.

4 Miljøstatus

Natur og biologisk mangfoldighed

Biologisk mangfoldighed, flora og fauna omfatter både beskyttede naturområder og arter samt de økologiske sammenhænge i landskabet, som har betydning for naturværdierne. Arter omfattet af Habitatdirektivets artikel 12 og listet på direktivets bilag IV er beskyttet uanset hvor de forekommer også uden for de internationale naturbeskyttelsesområder. Det er arterne selv samt deres yngle- og rasteområder, der er beskyttet.

Natur og biologisk mangfoldighed er generelt kortlagt af amterne frem til slutningen af 2006 og dette har ført til udpegning af områder omfattet af beskyttelsen i Naturbeskyttelseslovens §3. Efter kommunalreformen videreføres kortlægningen af kommunerne, og udpegninger og retningslinjer varetages i kommuneplanerne.

Befolkning og erhverv

Landbruget har traditionelt været en betydningsfuld faktor i det danske samfund, såvel økonomisk som politisk. Siden 1950'erne er landbrugets økonomiske betydning dog aftaget betydeligt i Danmark og i de fleste øvrige industrialiserede lande.

Stadigt færre mennesker er beskæftiget i landbrug og tilknyttede følgeerhverv. I 1966 bidrog den primære landbrugsdrift med lidt over 7 pct. af bruttonationalproduktet, og i 2008 var andelen faldet til lidt over 1 pct. Sektorens betydning for beskæftigelsen og den samlede eksport har også været faldende, f.eks. var omkring hver ottende beskæftiget i landbruget i 1966 og knap hver anden "eksportkrone" kom fra landbruget. I 2008 var beskæftigelsen faldet til 3 pct. af de beskæftigede og erhvervet bidrager med omkring 18 pct. af eksporten

Sideløbende med landbrugets aftagende samfundsøkonomiske betydning er de landbrugspolitiske strømninger på EU-plan gået i retning af omlægning af støtteordningerne i landbruget hen imod mindre markedsbaserede ordninger, herunder støtteprogrammer med særligt fokus på hensynet til miljøet og den økonomiske udvikling i landdistrikterne. Samtidig har landbruget de seneste 20-25 år desuden i stigende grad været underlagt miljøbetingede reguleringer, herunder Vandmiljøplan I, II-III samt Grøn Vækst-Aftalen. Miljøreguleringen af landbruget har i den første del af perioden været rettet mod kvælstofudvaskning, men har i de seneste år

også omfattet begrænsninger af tabet af ammoniak og fosfor, samt begrænsning af luftgener.

Med Danmarks medlemskab af EU er den fælles landbrugspolitik et væsentligt rammevilkår for dansk landbrug. EU's landbrugsstøtte har stor betydning for landbrugets økonomiske vilkår. Landbruget er blevet hårdt ramt af finanskrisen pga. store fald i jordpriserne, så det er blevet meget vanskeligt at finansiere en videreudvikling af erhvervet.

Primærlandbrugets (som defineres som det der produceres på marken og i stalden) bidrag til den økonomiske aktivitet i f.eks. Hovedstadsområdet er yderst beskedent, mens andelen i det vestjyske, samt det tidligere Storstrøms Amt ligger omkring 4-6 pct. Der er en tendens til, at i regioner med stor vægt på animalsk landbrugsproduktion, fylder det primære landbrug forholdsvis meget i den samlede beskæftigelse. Det er også i disse regioner, at fødevarerindustrien bidrager relativt stærkt til den regionale beskæftigelse.

Landbrugsarealet har siden slutningen af 1950'erne været faldende som følge af arealanvendelse til anlæg, byudvikling, fritidsformål m.m., men har fra årtusindeskiftet været stabilt på 2,7 mio. ha. (62% af Danmarks areal). Samtidig er der sket store ændringer i bedriftsstrukturen gennem teknologiudvikling og effektivisering af landbruget, som har ført til færre og større bedrifter.

Menneskers sundhed

Ammoniak

Ammoniakfordampningen fra landbruget bidrager væsentligt til koncentrationen af partikler i atmosfæren. Der er en klar sammenhæng mellem partikler opgjort som masse og helbredseffekter. Når der stiger ammoniak op i luften fra et landbrug, omdannes det få timer senere til partikler i atmosfæren, Ammoniakpartiklerne er ikke i sig selv skadelige, men kan på overfladen binde sundhedsskadelige stoffer. Sammenhæng mellem landbrugets ammoniak tab og menneskers sundhed er dog kompleks og usikker. Problemet er i høj grad et grænseoverskridende problem. Der dør i Danmark omkring 3.400 mennesker årligt på grund af følgesygdomme fra luftforurening.

Grundvand

Nitrat i grundvandet stammer hovedsagelig fra kvælstofudvaskning fra landbrugsarealer. Selv lave koncentrationer af nitrat i grundvand kan ved udstrømning til overfladevand resultere i eutrofiering af vandmiljøet. Høje koncentrationer af nitrat i drikkevand kan være sundhedsskadeligt på grund af omsætning til nitrit og risiko for omdannelse af blodets hæmoglobin til methæmoglobin, der ikke kan transportere ilt rundt i kroppen ("blå børn" syndrom). Nitrat kan også reagere i kroppen med aminosyrer og danne kræftfremkaldende nitrosaminer.

Nitrat

Indholdet af nitrat i drikkevand må ikke overstige 50 mg/l. Da nitrat ikke fjernes ved traditionel vandbehandling på vandværket, er det vigtigt, at grundvandets indhold ikke overstiger denne værdi. Kvalitetskravet for grundvand ifølge Grundvandsdirektivet er ligeledes 50 mg/l.

Generelt viser de statistiske analyser af de sidste 20 års overvågningsdata, at nitratindholdet i det danske grundvand overordnet set er faldende i det yngste grundvand, hvilket er i overensstemmelse med udviklingen i kvælstofoverskuddet i dansk landbrug og overvågningsprogrammets målinger af nitratudvaskningen og nitrattransporten i vandløb.

Det konkluderes således, at det overordnet set ser ud til at gå den rigtige vej med hensyn til at nedbringe nitratindholdet i grundvandet, men at der flere steder fortsat kan konstateres stigninger, herunder også i det helt unge grundvand dannet efter vandmiljøplanernes ikrafttræden.

Relativt få af vandværkernes indvindingsboringer har et nitratindhold der ligger over kvalitetskravene til drikkevand. Dette kan bl.a. skyldes, at den forurenede del af grundvandet fravælges, idet boringer med et for højt nitratindhold lukkes og erstattes af dybere boringer. Nitrat begrænser mulighederne for at anvende drikkevandsressourcen. Dog er det ganske få forbrugere der i dag udsættes for et højt nitratindhold i drikkevandet. Det store flertal, der modtager vand fra almene vandværker, modtager drikkevand der overholder kvalitetskravene, mens forholdene for private enkeltindivider endnu ikke er belyst på landsplan. Omvendt er overfladevand og natur stadig påvirket af et højt nitratindhold, idet der fortsat er målt højt nitratindhold mange steder i det øvre grundvand, også selv om der de senere år er konstateret et overordnet fald i nitratkoncentrationerne i forhold til tidligere, da belastningen var størst.

Energi og ressourcer

Energianvendelsen er blevet effektiviseret betydeligt i Danmark igennem de seneste 30 år, idet energiforbruget har været stort set konstant, selv om BNP er vokset betydeligt.¹ I perioden 1990-2010 er energiintensiteten (energiforbrug i forhold til BNP) reduceret i næsten alle brancher, og Danmark er i dag et af verdens mest energieffektive lande.

Ressourceeffektiviteten måles normalt ved at sætte værdiskabelsen i forhold til materialeforbruget i produktionen, og her har Danmark i det seneste årti forbedret resourceeffektiviteten med knap 20% (kilde: Eurostat).

En mere effektiv energi- og ressourceanvendelse i virksomhederne vil ikke kun forbedre konkurrenceevnen, men også reducere miljøbelastningen, bl.a. ved at mindske udledningen af drivhusgasser. Som led i EU's mål i Klima- og Energipakken om en samlet drivhusgasreduktion på 20 pct. i 2020 i forhold til 1990 har

---

¹ Redegørelse om vækst og konkurrenceevne 2012 (Regeringen).

Danmark påtaget sig at reducere de ikke-kvoteomfattede udledninger med 20 pct. i forhold til niveauet i 2005.

4.1 0-alternativet

0-alternativet er i denne sammenhæng fastlagt som en fortsættelse af de eksisterende støttemuligheder i Landdistriktsprogrammet 2007-2013, der forventes videreført, såfremt et nyt Landdistriktsprogram ikke udarbejdes og vedtages. Endvidere gælder for 0-alternativet at der ikke fastlægges nye og mere ambitiøse mål for den fremtidige udvikling i landdistrikterne i anden sammenhæng.

0-alternativet udgør sammenligningsgrundlaget for miljøvurderingen. Det foreslåede program, holdes således op mod den nuværende miljøstatus i beskrivelsen af de forventede ændringer i miljøtilstanden.

Der er ikke opstillet og udarbejdet samlede forslag til alternativer til Landdistriktsprogrammet. Der er derimod løbende sket en justering af planens forventede effekter og de deraf afledte miljøindvirkninger i forbindelse med udarbejdelsen af programmet. Denne bearbejdning har bl.a. haft som mål at optimere planens miljøpåvirkninger.

5 Vurdering i forhold til Miljømålsætninger

Miljøvurderingen af Landdistriktsprogrammet bygger på en vurdering af hvorvidt programmet kan antages at fremme eller udgøre en hindring for opnåelsen af miljømålsætninger, som er fastlagt i lovgivning, andre programmer eller politikker som kan blive berørt af programmets initiativer.

Ved en gennemgang af lovgivninger, strategier og handlingsplaner der kan tænkes at indeholde målsætninger og retningslinjer relevante for bedømmelsen af miljøpåvirkninger, er følgende målsætninger blevet kortlagt som relevante for miljøvurderingen. Det bemærkes, at enkelte af de nævnte målsætninger ikke alle forefindes i en nugældende udgave.

Tabel 5-1: Relevante miljømålsætninger som indgår i rammesætningen omkring miljøvurderingen.

Emne	Målsætninger	Vurdering
Klima	<ul style="list-style-type: none"> I 2020 skal en andel på mindst 30% af det samlede energiforbrug bestå af vedvarende energi, og mindst 10% af energiforbruget i transportsektoren skal komme fra vedvarende energikilder. I 2020 skal halvdelen af det traditionelle elforbrug være dækket af vind 40% reduktion i de samlede udledninger af drivhusgasser i 2020 i forhold til 2006. Andre generelle målsætninger som præsenteret i regeringens energihandleplan 'Vores energi' fra 2011 samt i 'Energiaftale 2012-2020' . 	<ul style="list-style-type: none"> I overensstemmelse Ikke relevant Delvis i overensstemmelse/neutral I overensstemmelse

Biodiversitet	<ul style="list-style-type: none"> • Målsætninger som er fremsat i Danmarks Handlingsplan for Biologisk Mangfoldighed og Naturbeskyttelse i Danmark 2004 - 2009 (ikke opdateret siden 2009). • Målsætninger og Økologisk Handlingsplan 2010 fra februar 2012 • Statens naturplaner efter N2000 direktiverne • Målsætninger som forventes fremsat i Miljøministeriets Naturplan Danmark i løbet af 2013 	<ul style="list-style-type: none"> • I overensstemmelse • I overensstemmelse • I overensstemmelse • Ikke klarlagt
Sundhed og miljø	<ul style="list-style-type: none"> • Målsætninger fremsat i 'Vækst med omtanke', regeringens strategi for bæredygtig udvikling fra 2009 (Grøn vækst). • Målsætninger som fremsat i handlingsplanen 'Miljø og sundhed hænger sammen', 2003-2005 (ikke opdateret). • Målsætninger som fremsat i regionale strategi- og handleplaner vedrørende jordforurening 	<ul style="list-style-type: none"> • I overensstemmelse • Delvis i overensstemmelse • Ikke relevant
Kemikalier	<ul style="list-style-type: none"> • Målsætninger som fremsat i kemikaliehandlingsplanen 2010-2013 og andre handleplaner på kemikalieområdet 	<ul style="list-style-type: none"> • Delvis i overensstemmelse
Luft	<ul style="list-style-type: none"> • Danske virksomheder skal altid bruge den bedst tilgængelige teknik, forkortet BAT • Målsætninger som fremsat i regeringens handlingsplan 'Miljøteknologi til gavn for miljø og vækst 2010-2011' (ikke opdateret) 	<ul style="list-style-type: none"> • Delvis i overensstemmelse/neutral/utilstrækkeligt² • I overensstemmelse

² Vurderingen er baseret på at programmet indeholder tilskud til forbedret miljøteknologi i landbruget, men det vurderes samtidig at programmets midler afsat til denne indsats er utilstrækkelig i forhold til mængden af kemikalier/produktionsteknologier, der ikke er udtryk for BAT der rent faktisk anvendes i landbruget.

	<ul style="list-style-type: none"> • Målsætninger fremsat i kommunale miljøhandlingsplaner og klimaplaner 	<ul style="list-style-type: none"> • Ikke relevant/ikke vurderet
Støj	<ul style="list-style-type: none"> • Målsætninger som fremsat i kommunale støjhandlingsplaner og støjhandleplaner fra andre myndigheder 	<ul style="list-style-type: none"> • I overensstemmelse (delvis ikke relevant)
Jord	<ul style="list-style-type: none"> • Målsætninger som fremsat i regionale strategi- og handleplaner vedrørende jordforurening 	<ul style="list-style-type: none"> • Ikke relevant
Vand	<ul style="list-style-type: none"> • Målsætninger som fremsat i de statslige vandplaner • Målsætninger som fremsat i regeringens handlingsplan 'Miljøteknologi til gavn for miljø og vækst 2010- 2011' (ikke opdateret) 	<ul style="list-style-type: none"> • Neutral/i overensstemmelse • I overensstemmelse

6 Sammenhæng mellem programmets ordninger og miljøindvirkningerne

I dette kapitel gives en vurdering af Landdistriktsprogrammets indvirkninger på miljøet i henhold til den systematik, der er beskrevet i det foregående kapitel.

6.1 Vurdering af påvirkninger

I de følgende afsnit gennemgås sandsynlige påvirkninger som konsekvenser af tilskudsordninger kan have på miljøfaktorerne der er udvalgt.

Landdistriktsprogrammet indeholder en række foranstaltninger som udmøntes i tilskudsordninger af forskellig karakter. Tilskud til aktiviteter der kan føre til ændring i miljøtilstanden gennemgås i nedenstående afsnit.

6.1.1 Artikel 15

Erhvervsudvikling (informations- og demonstrationsprojekter)

Erhvervsudviklingen giver tilskud til kompetenceudviklings-, informations- og demonstrationsprojekter som kurser, workshops og coaching, der skal kompetenceudvikle modtagerne, til demonstrationsaktiviteter, og til informationsaktiviteter.

Tilskud til aktiviteterne forventes ikke at føre til en ændring i miljøtilstande, hvorfor de ikke gennemgås yderligere.

Omstilling til økologi i de offentlige køkkener

Omstilling til økologi kan give støtte til vidensoverførsel og informationsaktiviteter målrettet personer indenfor jordbrugs- og fødevarersektoren. Formålet med støtten til er at opkvalificere de deltagende personers viden om økologi. Støtten gives til kompetenceudvikling som skal ske ved uddannelseskurser, workshops, demonstrationsaktiviteter, e-learning og coaching samt besøg på jordbrugsbedrifter.

Tilskud til aktiviteterne forventes ikke at føre til direkte indvirkninger på miljøfaktorer, men kan på sigt bevirke en forøget efterspørgsel efter økologisk producerede fødevarer og dermed bidrage til en forøgelse af det samlede areal, der anvendes til

økologisk dyrkning. Dette kan medføre positive indvirkninger på natur, biodiversitet, vandmiljø, menneskers sundhed, luft og klima. De pågældende ændringer i miljøtilstanden vil ikke blive berørt yderligere.

6.1.2 Artikel 18

Miljøteknologi

Der kan gives tilskud til investering i fysiske aktiver i det primære jordbrug, som reducerer produktionens miljø- og klimapåvirkning samt øger/opretholder produktion, konkurrenceevne og landbrugsbedrifternes resultater. Der ydes tilskud til bl.a. opførelse eller forbedring af fast ejendom i bred forstand. Dette kan indbefatte alle relevante bygninger på de enkelte brug der modtager støtte.

Tilskud til denne foranstaltning kan give anledning til aktiviteter som kan medføre ændringer i miljøtilstanden og vurderes derfor i forhold til de miljøfaktorer der er kortlagt i afgrænsningen.

De indkomne ansøgninger vil blive prioriteret og udvalgt på baggrund af en afvejning af investeringernes omkostninger set i relation til effekten på udledning eller forbrug af eksempelvis energi, ammoniak, vand, næringsstoffer, pesticid og lugt mv.

Tilskud der fører til tiltag som kan medføre en generel forbedring af miljøtilstanden vil have en direkte positiv indvirkning for miljøfaktorerne jord og vand og kan føre til ændringer i anvendelsen af arealanvendelse. Positive effekter på miljøtilstanden af jord og vand og arealanvendelse kan have an afledt positiv effekt på miljøfaktorer som biologisk mangfoldighed, flora og fauna og befolkningen og menneskers sundhed.

Økologisk investeringsstøtte

Der kan gives tilskud til investering i fysiske aktiver i det primære økologiske jordbrug, som kan forbedre produktiviteten og øge det økologiske areal samt øge/opretholde produktion og landbrugsbedriftens resultat.

Tilskudsberettigede omkostninger er udgifter til investeringer i fysiske aktiver og generalomkostninger som forbedrer landbrugsbedriftens økonomiske og miljømæssige resultater. Bl.a. ydes der tilskud til opførelse eller forbedring af fast ejendom.

Tilskud der fører til tiltag, som kan forbedre produktionen, øge det økologiske landbrugsareal, forbedre landbrugsbedriftens økonomiske og miljømæssige resultater og opføre nye bygninger kan have direkte indvirkning på miljøfaktorerne arealanvendelse, jord og landskab. Såfremt det økologiske areal forøges kan det have en positiv afledt effekt på miljøfaktorerne biologisk mangfoldighed, flora og fauna og vand.

Ikke-produktionsfremmende investeringer for natur eller miljø

Støtte til ikke produktionsfremmende investeringer anvendes i følgende nationale ordninger; ”Etablering af N og P Vådområder”, ”Jordfordeling og jordkøb”, ”Ud-

tagning / ekstensivering af lavbundsjorder”, ”Naturlige vandstandsforhold”, ”Rydning af tilgroede arealer og Forberedelse til afgræsning i Natura 2000-områder” og ”Natur- og miljøprojekter herunder landskabs- og biotopforbedrende beplantninger”.

Typerne af aktioner eller indsatser er indenfor kategorierne nås gennem følgende aktioner:

- › Forundersøgelse af vådområdeprojekter.
- › Etablering af vådområder og lavbundsprojekter.
- › Rydning af tilgroede arealer.
- › Forberedelse til afgræsning.
- › Forundersøgelser inden etablering af naturlige vandstandsforhold.
- › Etablering af naturlige vandstandsforhold.
- › Vedligeholdelse af plantninger
- › Natur- og miljøprojekter, herunder beplantninger

Støtte til investeringer i etablering af vådområder til opsamling af N og P, jordfordeling og jordkøb, udtagning/ekstensivering af lavbundsprojekter, opnåelse af naturlige vandstandsforhold, rydning af tilgroede arealer og forbedring ved afgræsning i Natura 2000 områder og natur- og miljøprojekter herunder landskabs- og biotopforbedrende beplantninger kan alle have direkte effekt på en lang række miljøfaktorer. Indsatser og aktioner skal nås gennem forskellige typer af aktiviteter og miljøfaktorerne jord, arealanvendelse og landskab kan blive direkte påvirket. Disse direkte miljøpåvirkninger kan resultere i indvirkninger på tilstanden af biologisk mangfoldighed, flora og fauna, vand og befolkning og menneskers sundhed.

6.1.3 Artikel 19

Genopretning af landbrugets produktionspotentiale efter skader som følge af katastrofer og indførelse af passende forebyggende foranstaltninger

Der kan gives tilskud til genetablering af landbrugets potentiale på landbrugsjorden og indførelse af forebyggende aktioner for at forhindre sådanne skader i at opstå. Dette kan blandt andet ske gennem genetablering af diger.

Tilskud der kan føre til aktiviteter som genetablerer diger kan have direkte effekt på miljøfaktorerne jord, arealanvendelse og landskab. Ved genetablering af diger kan der opstå levebetingelser som ikke aktuelt er til stede og digerne kan have en indirekte positiv indvirkning på biologisk mangfoldighed, flora og fauna.

6.1.4 Artikel 20

Tilskud til oprettelse af mikro og små virksomheder (LEADER)

Der ydes tilskud til at omkostninger til etablering og udvikling af ikke-jordbrugsaktiviteter, inklusiv fremstilling og markedsføring af produkter, hvor input eller output er produkter, som ikke er dækket af Traktatens Anneks I. Det pri-

mære fokus er fremme af diversificering, oprettelse af nye små virksomheder og jobskabelse ved etablering og udvikling af nye mikrovirksomheder.

Tilskud til aktiviteterne forventes ikke at føre til væsentlige ændringer i miljøet, hvorfor de ikke gennemgås yderligere

6.1.5 Artikel 21

Tilskud til basale serviceydelser og landsbyfornyelse i landdistrikterne (LEADER)

Der ydes støtte til investeringsomkostninger og udviklingsudgifter for at fremme af lokaludvikling i landdistrikterne. Dette gøres ved at understøtte en innovativ, kompetenceopbyggende og entreprenørskabende udvikling i landdistrikterne.

Tilskud til aktiviteterne forventes ikke at føre til væsentlige ændringer i miljøet, hvorfor de ikke gennemgås yderligere

6.1.6 Artikel 23

Etablering af skov

Der ydes tilskud til etablering af privatejede og kommunalt ejede skove på landbrugsjord i skovrejsningsområder og i områder, hvor skovrejsning er mulig, på grundlag af standardomkostninger pr. hektar.

Tilskud til etablering af skov vil forøge skovarealet og kan have direkte indflydelse på miljøfaktorerne jord, arealanvendelse og landskab. Etablering af skov kan føre til indvirkninger på miljøfaktorerne biologisk mangfoldighed, flora og fauna, befolkning og menneskers sundhed, vand, klimatiske faktorer, ressourcer og energi.

6.1.7 Artikel 25

Støtte til genopretning af skader på private og offentlige skove som følge af stormfald

Støtte ydes til oprydning og til gentilplantning af skov. Der ydes tillæg for hegn, tilplantningsplan, lokalitetskortlægning, anlæg uden brug af pesticider og hensyn til fortidsminder. Ved støtte til genetablering lægges der vægt på mere robuste skove med en stor andel af løvtræ.

Støtte til genopretning af skovområder som følge af stormfald, hvor genplantningen skal indeholde en lige så stor eller større andel af løvtræ kan have positiv effekt på den biologiske mangfoldighed, flora og fauna, vand, jord og klimatiske faktorer.

6.1.8 Artikel 26

Investeringer, der forbedrer skovenes tilpasningsevne og miljømæssige værdi

Støtte kan ydes til udarbejdelse af planer for bæredygtig skovdrift (grøn driftsplan).

En grøn driftsplan består af:

- › målsætning, status og kort (modul A- obligatorisk del)
- › Plan for omstilling til naturnær skovdrift (modul B-valgfri del)
- › plan for beskyttelse af naturværdier (modul C-valgfri del)
- › plan for hensyn til fortidsminder, landskabelige værdier og friluftsliv (modul D-valgfri del)

Omkostninger, der er støtteberettigede, er udgifter som skal kunne henføres direkte til den grønne driftsplan eller til udgifter til at udarbejde den grønne driftsplan.

Tilskud der gives til udarbejdelse af grønne driftsplaner vil i sig selv ikke have indvirkninger på miljøtilstanden på nogen af de i afgrænsningen beskrevne miljøfaktorer, men planerne kan derimod have indirekte effekter på både biologisk mangfoldighed, vand, jord, befolkning og menneskers sundhed

6.1.9 Artikel 29

Fastholdelse af vådområdeprojekter, Natura 2000 projekter og lavbundsprojekter

Der ydes arealstøtte til projekter som skal fastholde vådområder i deres tilstand. Desuden ydes der støtte til gennemførelse og opretholdelse af vådgørende foranstaltninger på græsarealer i særligt udpegede områder, f.eks. marskområder.

Arealstøtten kan kombineres med ikke produktionsfremmende investeringsstøtte under artikel 18 for gennemførelse af projekterne. Tilskud til investeringer i fastholdelse af vådområders tilstand eller oprettelse af vådområder har som primærformål at reducere udledningen af N og P til søer, fjorde og indre farvande. Samtidig er der positive afledte effekter ved at fastholde eller etablere vådområder, så som bedre økologisk tilstand i vandløb, reduktion af udledning af drivhusgasser samt større grad af klimatilpasning ved at ændre afstrømningen fra byerne.

Ved tilskud til investeringer i fastholdelse eller etablering af vådområder kan dette medføre direkte indvirkninger på tilstanden af jord, arealanvendelse og landskab. Etableringen af vådområder vil skabe flere levebetingelser end landbrugsarealer og kan derfor have positiv indvirkning på den biologiske mangfoldighed, flora og fauna. Yderligere kan vådområderne fremme en bedre vandkvalitet, hvorfor vand kan påvirkes indirekte ved etablering af vådområder samt vådområderne kan være med til at binde mere kulstof og kan dermed påvirke klimatiske faktorer.

Pleje af græs- og naturarealer

Der ydes støtte til pleje af græs- og naturarealer ved årlig afgræsning eller slæt. Støtteniveauerne er baseret på beregning af ekstraomkostninger og den indtjening,

der gives afkald på, ved tilsagn om årlig afgræsning eller slæt. Slæt af græs betyder, at græsset skal fjernes fra marken, hvorved næringsindholdet på marken sænkes, og der kommer lys og voksemuligheder for lavt voksende planter det efterfølgende år. Områder der kan søge tilskud ligger indenfor Natura 2000 områder eller HNV arealer udenfor Natura 2000 områder.

Tilskud der kan føre til pleje af græs- og naturarealer enten gennem græsning eller slæt kan forbedre forholdene omkring lysåben natur og truede naturtyper og medføre en direkte positiv indvirkning på biologisk mangfoldighed, flora og fauna.

6.1.10 Artikel 30

Økologisk arealtilskud

Der ydes støtte til arealer, der er under omlægning til økologisk drift, samt til arealer, der er omlagt til økologisk drift. Støtten skal bidrage til fortsat drift af de i forvejen 180.000 ha økologisk arealer i Danmark samt til omlægning af yderligere arealer for at opnå det ønskede mål om 300.000 ha økologisk landbrugsareal i 2020.

Støtte, der fører til et større areal af økologisk landbrug, vil føre til mindsket forbrug af pesticider og kvælstof. Dette vil have en direkte effekt på biologisk mangfoldighed, flora og fauna og på vand i form af bedre grundvandsbeskyttelse og mindre udledning af sprøjtemidler til vandmiljøet.

6.1.11 Artikel 31

Betalinger for krav om obligatoriske randzoner

Betaling for krav om etablering af obligatoriske randzoner i medfør af lov om randzoner (lov nr. 591 af 14. juni 2011, senest ændret ved lov om ændring af randzoner, lov nr. 563 af 19. juni 2012), hvorefter der er krav om 10 meter obligatoriske dyrkning, gødnings- og sprøjtefrie randzoner langs alle åbne vandløb i landzone samt søer over 100 m² i landzone. Der kan kun ydes støtte til landbrugere og ikke til andre arealforvaltere. Derudover kan der kun ydes støtte til udnyttede landbrugsarealer.

Betaling for krav om obligatoriske randzoner kan have en direkte effekt på befolkningen da tilskudsberettiget, grundet kravet om 10 meter zoner har mistet indkomst på pga. mindre udbytte, herved kompenseres i form af støtte. Den afledte virkning heraf er muligheden for en varig afhængighed af det tilskud, der gives.

6.1.12 Artikel 35

Tilskud til miljø- og klimavenligt skovbrug og skovbevarelse

Indsatsen bidrager til at beskytte og fremme naturmæssigt værdifulde skove, herunder bidrage til at gennemføre EU's habitat- og fuglebeskyttelsesdirektiver for så vidt angår Natura 2000 områder der er skov. Gennem tilskud til miljø og klimavenligt skovbrug understøttes de elementer i skovdriften, der ikke umiddelbart er øko-

nomisk fordelagtige for skovejeren, og som går ud over de obligatoriske krav i skovloven. Dette sker med henblik på at beskytte eller øge skovenes naturværdier. Det prioriteres at beskytte skovnaturtyper, der er opført på habitatdirektivets bilag 1, i Natura 2000-områderne. Støtten kan opnås ved f.eks. at bevare op til 10 træer pr. ha. til henfald eller ved at udlægge urørt skov.

Tilskud der støtter aktiviteter til miljø- og klimavenligt skovbrug kan have direkte positiv effekt på biologisk mangfoldighed, flora og fauna, vand og klimatiske faktorer.

6.1.13 Artikel 36a

Samarbejde mellem aktører i forsyningskæden om bæredygtig produktion af biomasse til brug i fødevarer, energiproduktion og industriprocesser

Der kan gives tilskud til samarbejdsprojekter der har til formål at udvikle dansk bioøkonomi ved at;

- › Fremme udviklingen af nye produkter, processer og teknologier samt ny praksis i den primære jordbrugssektor
- › Fremme af horisontalt og vertikalt samarbejde mellem aktører i forsyningskæden om etablering af logistikplatforme
- › Samarbejde mellem små aktører om tilrettelæggelse af fælles arbejdsprocesser, deling af faciliteter og ressourcer
- › Fremme partnerskaber imellem offentlige og private aktører

Samarbejdsprojekter under denne ordning kan også ydes til individuelle aktører, når der er tale om pilotprojekter og udvikling af nye produkter, processer og teknologier, samt ny praksis i landbrugssektoren og fødevarer- og skovbrugssektoren.

Der er behovet for at fremme produktionen af biomasse der kan erstatte forbruget af fossile brændstoffer, reducere CO₂ udledningen og reducere udvaskningen af næringsstoffer og plantebeskyttelsesmidler.

Tilskud der kan fremme behandlingen af biobaserede produkter nærmere produktionsarealerne formodes at gavne beskæftigelsen og derved befolkningen i landdistrikterne. Yderligere kan tilskud der fører til samarbejde der arbejder mod produktion af biomasse mindske den klimatiske belastning af CO₂ ved en mindskning i forbrænding af fossile brændstoffer.

6.1.14 Artikel 36b

Samarbejdsprojekter for erhvervsudvikling (udviklingsprojekter)

Der gives tilskud til udvikling af nye produkter, processer, praksisser og teknologier indenfor jordbrugs-, fødevarer- og skovbrugssektoren. Typer af aktioner eller indsatser der kan gives tilskud til er følgende:

- › Pilotprojekter samt

- › Udviklingen af nye produkter, processer, praksisser, og teknologier i jordbrugs-, fødevare- og skovbrugssektoren.
- › Demonstrationsprojekter af ny teknologi, hvor demonstrationen er den afsluttende del af udviklingsprojektet

Tilskud til udvikling af nye produkter, processer, praksisser og teknologier indenfor jordbrugs-, fødevare- og skovbrugssektoren forventes ikke i sig selv at føre til ændringer af de i afgrænsningen beskrevne miljøfaktorer. Der kan dog opstå nye jobs ved den grønne omstilling som kan være til gavn for befolkningen. Nye teknologier, processer eller produkter udviklet på baggrund af tilskuddene give anledning til ændringer i miljøtilstanden.

6.1.15 Artikel 36c

Samarbejdsprojekter (LEADER)

Tilskud kan ydes til at fremme forskellig former for samarbejde mellem virksomheder og vidensinstitutioner, organisationer og andre aktører med det formål at øge konkurrenceevnen og produktiviteten gennem innovation og udvikling af mikrovirksomheder i landdistrikterne.

Der kan ydes støtte til:

- › Studier af det relevante område, forundersøgelser
- › Udgifter til udarbejdelse af forretningsplan og direkte omkostninger til gennemførelse af en forretningsplan
- › Udgifter til kompetenceudvikling, samarbejde og promotion
- › Driftsudgifter i forbindelse med samarbejde
- › Udgifter til interregionalt og transnationalt samarbejde

Tilskud der fører til skabelse af flere jobs enten indenfor samarbejder, studier og kompetenceudvikling kan have direkte positiv indvirkning på befolkningen i landdistrikterne.

6.1.16 Artikel 43

Forberedelse af lokale udviklingsstrategier

Der kan ydes støtte til:

- › Aktiviteter, der er nødvendige for at forberede og udvikle en lokal udviklingsstrategi.
- › Opbygning af viden, kompetencer og netværk hos de lokale aktører som led i forberedelse og udarbejdelse af lokale udviklingsstrategier, herunder uddannelse der forbereder de lokale aktører i at tage ansvar i udvikling og leverance af en lokal udviklingsstrategi, øger deres bevidsthed og engagement i den lokale udviklingsproces og gør dem til aktive spiller i processen.

- › Aktiviteter som led i at forberede og udarbejde de lokale udviklingsstrategier, herunder analyser af området, selve udarbejdelsen af strategien, kommunikation og administration.

Tilskud til aktiviteterne forventes ikke at føre til en ændring i miljøtilstanden af nogle af de i afgrænsningen beskrevne miljøfaktorer, hvorfor de ikke gennemgås yderligere.

6.1.17 Artikel 45

Drift og udvikling af lokale aktionsgrupper

Der kan blandt andet ydes støtte til drift og udvikling af de lokale aktionsgrupper.

Typer af aktioner og aktiviteter som tilskud støttes af:

- › Driftsudgifter, herunder løn- og administrationsudgifter
- › Udgifter til kapacitetsopbygning for ansatte og bestyrelsesmedlemmer
- › Kommunikation og informationsaktiviteter
- › Udgifter til netværk, herunder deltagelse i netværksmøder og andre samarbejdsaktiviteter
- › Udgifter til overvågning, evaluering og revision af gennemførelsen af den lokale udviklingsstrategi

Tilskud til aktiviteterne forventes ikke at føre til en ændring i miljøtilstanden af nogle af de i afgrænsningen beskrevne miljøfaktorer, hvorfor de ikke gennemgås yderligere.

7 Vurdering af indvirkninger

I de følgende afsnit gennemgås indvirkninger fra Landdistriktsprogrammet på de miljøfaktorer, som på grundlag af afgrænsningen af miljøvurderingen, kan antages at ville blive påvirket af programmets vedtagelse.

7.1.1 Biologisk mangfoldighed, flora og fauna

Den biologiske mangfoldighed kan blive gavnet af tiltag som reducerer udledning af næringsstoffer ved at mindske N og P tilførslen til følsomme områder. Tilskud der bidrager til at mindske brugen af pesticider kan ligeledes gavne den biologiske mangfoldighed, flora og fauna ved at reducere effekten fra monokulturfgrøder samt øge artsdiversiteten i læhegn og sprøjtefri zoner.

Effekten af støttemulighederne i programmet vurderes generelt at være positiv. Det er vanskeligt at sige noget om omfanget af denne virkning da den generelt gives til projekter, der giver mest muligt miljø for pengene (optimalt omkostnings-effekt forhold). Der forventes udelukkende at være positive men begrænsede lokale virkninger på natur og biologisk mangfoldighed.

Tilskudsordninger der er målrettet støtte til at øge det økologiske dyrkningsareal kan lokalt gavne den biologiske mangfoldighed, flora og fauna. Økologisk produktion bygger på et forbud mod anvendelsen af pesticider, som vil medføre en positiv indvirkning på den biologiske mangfoldighed i randzoner, sprøjtefrie zoner, læbælter og andre marknære småbiotoper.

Tilskud der øger det økologiske areal kan på sigt have positive indvirkninger på den biologiske mangfoldighed. Dette sker ved en begrænsning af pesticidbrug som danner levestruktur i mark og hegn for flere arter end konventionelt dyrkede marker.

Tilskud til investeringer til etablering af vådområder til opsamling af N og P vil generelt skabe flere levebetingelser end de eksisterende landbrugsjorder og lavbundsarealer. Der vil opstå nogle våde områder som danner rammen for et mere varieret dyre- og planteliv og den biologiske mangfoldighed vil derfor indirekte gavnnes af etableringen af vådområder.

Tilskud til etablering af ny skov samt gentilplantning af skov skadet af stormskader vurderes at gavne den biologiske mangfoldighed væsentligt. Etablering af skov, som er det mest artsrige habitat, vil skabe levevilkår for en lang række dyre- og plantearter samt øge den biologiske mangfoldighed i området. Ved gentilplantning af skov vil flere hjemmehørende arter indføres.

Græsning eller slæt skaber lysåben natur som indeholder nogle af de mest sjældne arter i Danmark. Tilskud til pleje af græs- og naturarealer vurderes derfor at have en positiv indvirkning på den biologiske mangfoldighed, flora og fauna ved at skabe levebetingelser for arter som kræver lysåben natur.

Samlet set forventes det at programmet kan bidrage til en bedre beskyttelse af den biologiske mangfoldighed, flora og fauna i landdistrikterne. Om dette i sig selv er tilstrækkeligt til at sikre at den igangværende tilbagegang for biologisk mangfoldighed og indvirkning på flora og fauna er dog tvivlsomt. Der bør dog ikke være tvivl om at programmets initiativer i et vist omfang fokuserer på at sikre en bedre beskyttelse af den biologiske mangfoldighed, flora og fauna når denne indsats ses i lyset af den eksisterende praksis i landdistrikterne.

7.1.2 Befolkning og menneskers sundhed

Befolkning, der lever i landdistrikterne kan gavnnes af tilskud, der ydes til erhvervsudvikling i distrikterne generelt. En generel forhøjelse af tilskud til miljøteknologi kan gøre landområder mere attraktive og forbedre levevilkår for befolkningen i landdistrikterne.

Landbrugets ammoniak kommer fra stalde, gødningslagre og udbringning på markerne. Der stilles krav til landmanden med hensyn til udledning af ammoniak fra stald og lager, når bedriften udvides eller ændres. For at nedsætte ammoniakfordampning i stalden kan f.eks. anvendes nye staldsystemer med mindre tab, rensning af udluftningsluft og/eller forsuring af gyllen. Desuden vil afkøling af gylle og gulve i staldene kunne bidrage til en reduktion af ammoniakfordampningen. Opbevaring af husdyrgødningen er underlagt krav om overdækning eller, i tilfælde af gylle, at der er et velfungerende flydelag. En forbedring af de tekniske systemer til opbevaring af gylle/husdyrgødning samt tilskud til nedbringelse af eksponeringen af omgivelserne mod ammoniakfordampning vil bidrage positivt til menneskers sundhed.

Endelig vil det medføre en positiv men begrænset indvirkning på befolkning og menneskers sundhed at der ydes støtte til etablering af diger ved at sikre mod oversvømmelse af markarealer.

Ved at give støtte til investeringer i vådområdeprojekter kan afstrømningen fra byerne fremmes ved udledning til netop disse områder i stedet for at belaste kloaknettet. Afkobling af regnvandet fra kloaknettet kan under skybrud være med til at mindske chancen for oversvømmelser i huse og kældre og derved forhindre uhygiejniske forhold forbundet med oversvømmelse af kloakker, som kan være til fare for den menneskelige sundhed. Derved kan etablering af vådområder have indirekte effekt på menneskers sundhed.

Friluftsliv og adgang til natur har vist sig at være vigtigt for den menneskelige sundhed. Især skov er populært til aktiviteter associeret til friluftsliv. Etablering af mere skov kan derfor øge arealet og tilgængeligheden til skovområder og derfor være til gavn for menneskelig sundhed.

Samlet set forventes programmet at sikre en bedre varetagelse af hensynet menneskers sundhed gennem en række tilskud til miljøteknologisk fornyelse af landbrugs driftsformer. De forventede indvirkninger heraf forventes dog i første række udelukkende at være lokale.

7.1.3 Jord og arealanvendelse

Tilskud der anvendes til opførelse af ejendomme kan føre til ændringer i arealanvendelsen i det åbne land. Afhængig af bygningers udformning og størrelse samt placering, kan opførelsen medføre væsentlig påvirkning på arealanvendelsen. Det vurderes dog som udgangspunkt ikke at føre til en væsentlig ændring i arealanvendelsen, da der fortsat er tale om arealanvendelse til landbrug i det åbne land med de begrænsninger for opførelsen af bygninger der følger af Planlovens landzoneregler.

Ved tilskud til opførelse af fast ejendom kan der ske ændringer i arealanvendelsen. På områder der ikke tidligere har været bebygget, kan der nu blive opført bygninger. Dette kan ændre medføre ændringer i arealanvendelsen, som kan føre til en fortætning af eksisterende bebyggelse. En yderligere spredning af bebyggelse i landzone forventes opfanget af Planlovens landzoneregler.

Programmets initiativer til støtte for skovrejsning vil ligeledes medføre indvirkninger på arealanvendelsen, idet der forventes at ske omlægning fra produktionsjord til skovbrug. Dette vil styrke den arealanvendelsesmæssige diversitet i landdistrikterne. Genopretning af stormramte områder vil ikke medføre ændringer i arealanvendelsen da områderne tidligere har været skov.

Støtte til investeringer i etablering af vådområder kan have påvirkning på jord og arealanvendelse. Arealanvendelsen kan gå fra landbrugsjord eller lavbundsareal til vådområde som ændrer arealanvendelsen væsentligt. Ligeledes kan jordbundsforholdene ved etablering af vådområder ændres væsentligt da de kan gå fra at være drænedede til at være permanent eller midlertidigt vanddækkede.

Endelig kan arealanvendelsen blive påvirket af tilskud til opførelsen af diger til forhindring af markskader. Herved kan arealer tidligere brugt til andre formål, blive inddraget til etablering eller genopbygning af diger til forhindring af markskader. Lokalt kan ændringerne i arealanvendelsen være af væsentlig karakter afhængig af tidligere anvendelse af området. Etableringen af digerne kan betyde at jorden visse steder ikke oversvømmes og at der andre steder opstår mere våde jordbundsforhold. Om digerne forårsager en væsentlig ændring i jordbundforholdene vurderes ikke at være tilfældet, da ændringerne udelukkende forventes at være lokale. Samlet forventes programmet at medføre indvirkninger på arealanvendelsen i landdistrikterne. Virkningerne vil især forekomme i form af en mulig forøget bebyggelse i forbindelse med eksisterende bebyggelse i det åbne land. Der ud over kan forbedrede tilskudsmuligheder til skovrejsning føre til ændringer i arealanven-

delsen fra eksisterende anvendelse til skov. Endelig kan tilskud til etablering af diger i det åbne land med henblik på at imødegå markskader fra oversvømmelse føre til ændringer i arealanvendelsen. Samlet forventes programmet at give grundlag for en mere varieret arealanvendelse.

7.1.4 Vand

Tilskud til tiltag der fører til en reduktion af tilførslen af næringsstoffer og pesticider kan have positive konsekvenser for vandkvaliteten. Dels kan en mindsket udledning af næringsstoffer gavne næringsstoffølsomme områder og hindre at næringsstofferne ender i recipienten. Mindsket brug af pesticider kan nedbringe nedrivningen af pesticider og derved gavne grundvandsforekomster der ellers er belastet af forurening fra pesticider. Dermed kan tilskuddene bidrage til en forbedring af kvaliteten af grundvandet. Ligeledes vil tiltag der mindsker brugen af vand også gavne vandressourcen. Dog vurderes effekten ikke at være væsentlig men kan blive det på sigt, hvis programmet gennemføres som en helhedsorienteret indsats. Beskyttelse af vandmiljøet påvirkes gennem programmets fokus på tilskud til at øge det økologiske areal. Ved økologisk landbrug anvendes ikke pesticider og grundvandsressourcen er derfor ikke i fare for forurening. Ved en gennemført og helhedsorienteret indsats kan tilskudsordningen på sigt medføre en væsentlig positiv indvirkning på grundvandet i de områder hvor der jorden dyrkes økologisk.

Forøgelse af tilskud til skovrejsning forventes ligeledes at medføre en positiv indvirkning på vandmiljøet, da arealer med skov generelt forventes at fortrænge almindelig markjord til produktion. Dette kan dels styrke grundvandsdannelsen og – beskyttelsen i de områder, hvor der rejses skov.

Det forøgede fokus på tilskud til miljøteknologiske projekter kan ligeledes bidrage til en fremtidig forbedring af vandmiljøet, i det omfang denne tilskudsindsats anvendes til at nedbringe tabet af kvælstof og fosfor til vandmiljøet i bred forstand.

Fastholdelsen af fokus på eksisterende vådområdeprojekter og beskyttelse af Natura 2000 områder vil ikke i sig selv medføre væsentlige ændringer i beskyttelsen af vandmiljøet. Etableringen af flere vådområder vil derimod forøge arealet som kan opfange overskydende N og P fra landbruget, og kan således være med til at gavne et renere vandmiljø. Om ændringen bliver væsentlig er tvivlsom, men alle vådområder gavner sammenlagt til reduktion i udledningen af N og P til recipienten. Samtidig vil vådområder bidrage til en forbedret absorption af CO₂.

Samlet set forventes programmet at bidrage til en forbedring af vandmiljøet gennem en række af de tiltag der sigter på bedre teknologiudnyttelse, omlægning til anden arealanvendelse end intensivt jordbrug og skovrejsning.

7.1.5 Klimatiske faktorer

Investeringer til fremme af høst, lagring og oparbejdning af biomasse kan bidrage positivt til en mere udbredt anvendelse af biomasseafgrøder og dermed afsætning af biomasse som muligt brændsel. Et øget udbud af biomasse kan påvirke forbruget af fossile brændstoffer, og dermed reducere udledningen af drivhusgasser.

Tilskud der fører til fremme af faciliteter til høst, lagring og oparbejdning af biomasse vurderes på sigt at medføre væsentlig indvirkning på klimatiske faktorer som udledning af drivhusgasser, idet udbud af biomasse hermed øges i det omfang det øgede udbud fortrænger fossile brændsler i energiproduktionen.

Tilskud til skovrejsning vil ligeledes medføre en virkning på arealernes evne til at absorbere CO₂. En omlægning af produktionsarealer til skov vil tilføre den samlede arealmasse en CO₂ absorptionskapacitet, som erstatter arealer, der som udgangspunkt antages at have en nedsat eller ingen absorptionskapacitet.

En fortsættelse og fastholdelse af eksisterende vådområdeprojekter og beskyttelse af Natura 2000 områder medfører ikke i sig selv væsentlige ændringer i udledninger af CO₂, men bidrager tilsammen med de øvrige tiltag at skabe et mere differentieret fundament for en fremtidig reduktion i udledningen af CO₂ fra aktiviteter i landdistrikterne.

Samlet forventes programmet at føre til positive ændringer i forhold til de klimatiske faktorer, såsom udledning af CO₂ og en styrkelse af arealernes samlede evne til at absorbere CO₂.

7.1.6 Ressourcer og energi

Energiressourcer kan blive gavnede af tilskud der gives i forbindelse med tiltag der kan mindske brugen af energi i erhvervene i landdistrikterne. Således vil tilskud der fører til sådanne tiltag føre til en reduktion af energiforbruget, og dermed forbedre husholdningen med energiressourcerne. En sådan forbedret husholdning antages at være til gavn for det generelle miljø. Effekten på miljøet vurderes dog ikke at være væsentlig da støtteprogrammets midler er begrænsede og den resulterende ændring i energiforbrug stadig vil være i lille skala.

Investeringer til fremme af høst, lagring og oparbejdning af biomasse vil gavne produktion og muligheden for at udbyde og afsætte biomasse. Dette kan have en vedvarende betydning for anvendelsen af biomasse som energiressource. Den afledte effekt af dette kan føre til væsentlig virkning på sammensætningen af brugen af bæredygtige energikilder og mindske brugen af fossile brændstoffer. Dette vil dog forudsætte at investeringerne i produktion af biomasse fører til en fortrængning i anvendelsen af fossile brændsler i energiproduktionen.

Samlet forventes programmet at bidrage til en fremtidig differentiering i den danske energiproduktion med mulighed for at skabe en indenlandsk produktion af biomasse. Dette kan på sigt føre til en yderligere afkobling af den danske energiproduktion fra fossile brændsler. Programmet understøtter i denne sammenhæng de målsætninger, som er fastlagt i den statslige Naturgasforsyningsikkerhedsplan³, der bygger på en gradvis indfasning af biogas i gasforsyningsnettet.

---

³ Gas i Danmark, 2014. www.energinet.dk/gas2014

7.1.7 Landskab

Oplevelsen af landskab kan påvirkes af tilskudsordninger der giver åbner op for tilskud til opførelse af bygninger i landdistrikterne. Således kan bygningen/bygningerne ændre oplevelsen af den landskabelige karakter. Dette vil være særlig dominerende hvis der ikke tidligere har været bygget i området. Det antages dog i denne sammenhæng at støtten til etablering og opførelse af bygninger vil skulle udfoldes indenfor landzonereglernes rammer. Det forventes derfor som hovedregel at etablering af nye bygninger i det åbne land i langt overvejende grad vil ske i umiddelbar tilknytning til eksisterende bebyggelse.

Landskabsmæssige ændringer forventes derfor at være af begrænset karakter. Det forventes dog samtidig at der lokalt kan være enkeltstående dominerende landskabspåvirkninger af en bygningsfortætning/-forøgelse på enkelte karakteristisk placerede ejendomme.

Tilskud til opførelse af bygninger i landdistrikter kan have konsekvenser på landskabelige værdier. Ved opførelse af bygninger i områder der ikke tidligere har været beboet kan der, afhængig af placering, omfang og udformning af bygningen/bygninger, forekomme væsentlige ændringer i landskabskarakteren.

Ved at opføre eller genetablere diger der skal forhindre markskader kan landskabelige værdier blive påvirket. Afhængig af størrelse og udformning af diget kan det skærme udsynet og derved ændre i de landskabelige karakterer. Det er ikke muligt på dette abstraktionsniveau at bedømme hvorvidt ændringerne vil være væsentlige i forhold til landskabsoplevelsen.

Det forudsættes i denne sammenhæng at etablering af digeprojekter for at hindre markskader vil blive gennemført i overensstemmelse med den kommunale planlægning, i det omfang en sådan har betydning for etablering af diger. Endelig forudsættes det at sådanne projekter ikke gennemføres i områder med sårbar/værdifulde landskaber uden forudgående dialog med og/eller godkendelse fra relevante myndigheder.

Støtte til investeringer af f.eks. vådområdeprojekter og rydning af tilgroede arealer kan medføre ændringer i landbrugsjorder og lavbundsarealer som kan ændre i de landskabelige værdier. Generelt forventes vådområderne at have positiv indvirkning på den landskabelige oplevelse og kan lokalt forekomme som en væsentlig ændring afhængig af størrelse og placering. Ligeledes forventes rydning af tilgroede arealer at åbne op for landskabet og skabe bedre udsigt og kan i visse tilfælde have væsentlig virkning på den generelle landskabsopfattelse.

Samlet forventes programmet at føre til ændringer i de landskabelige forhold gennem tilskud til forøgelse af bebyggelsen i landdistrikterne, Denne forøgelse vil punktvis kunne udgøre en væsentlig indvirkning på landskabsoplevelsen, idet programmet kan yde tilskud til produktionsrelateret bebyggelse, som forventes at have betydelig størrelse. Det forventes dog at de mest dominerende bebyggelser undgås i sårbare og følsomme landskabsstrøg gennem en omhyggelig lokalisering på grundlag af den kommunale planlægning.

7.1.8 Kumulative virkninger

De forventede kumulative virkninger fra programmets forskellige initiativer er koncentreret omkring mulighederne for en samlet optimering af landdistriktserhvervenes bidrag til imødegåelse af klimaforandringer gennem en reduktion af CO₂. Programmets initiativer tilbyder bredt hen over initiativerne muligheder for at nedsætte erhvervenes CO₂ udledninger.

Tilskud til faciliteter til høst, oplagring af biomasse kombineret med tilskud til skovrejsning kan medføre en samlet reduktion i udledningen af CO₂ der kan blive væsentlig på sigt. Samlet forventes dette at være den væsentligste kumulative virkning fra programmet.

7.2 Alternativer

Der har ikke været opstillet afgrænsede og beskrevne alternativer til Landdistriktsprogrammet. Derimod er de prioriteter, fokusområder og tilskudsinitiativer, der indgår i forslaget, løbende blevet vurderet i.f.t. de sandsynlige væsentlige miljøpåvirkninger som de foreløbige prioriteter, fokusområder og tilskudsinitiativer kunne give anledning til.

Her i gennem er der løbende i den gennemførte programmering opnået en gradvis optimering af de foreslåede prioriteter, fokusområder og tilskudsinitiativer s sandsynlige indvirkninger på miljøet.

7.3 Samlet konklusion

Vurderingen af det foreslåede programs indvirkninger på miljøet viser at der kan forventes en række positive virkninger på miljøet af programmets indsatser. Programmet er præget af at sammenfatte en række tværgående krav i den generelle miljø- og naturbeskyttelsespolitik i støtteordningerne, samtidig med at programmet lægger op til en forøgelse af støtte til mere miljøvenlige produktionsformer i landbruget.

Programmet understøtter de politiske ønsker om at gøre den traditionelle landbrugsproduktion til en del af den samlede energiforsyning bl.a. igennem tilskud til investering til nye miljøteknologi på landbrugsbedrifter. Det understreges dog at de miljømæssige omkostninger af en omstilling til non-food produktion og den nye biøkonomi ikke er minimeret til et acceptabelt niveau. Det forøgede fokus på at omstille landbrugets husdyrproduktion til økologisk produktion er dog et forsøg på at nedbringe de miljømæssige omkostninger af traditionel landbrugsproduktion.

Et forstærket fokus på støtte til udvikling af miljøteknologi er et yderligere bidrag til at kontrollere og nedbringe de traditionelle landbrugs indvirkninger på miljøet. Programmets støtteordninger bidrager positivt til en udvikling af den nødvendige teknologi.

Vurderingen af landdistriktsprogrammet viser endvidere at programmets prioriteter og støttemuligheder i vidt omfang understøtter muligheder for at opnå miljømål-

sætninger i andre relevante programmer og/eller politikker. I enkelte tilfælde har programmet ikke nogen betydning for opnåelsen af målsætningerne i andre programmer

8 Overvågning

Landdistriktsprogrammets indvirkninger på miljøet vil i betydeligt omfang blive opfanget gennem miljømyndighedernes (kommunerne og de statslige myndigheder) generelle overvågning af miljøet i eksempelvis vand- og naturplaner og opfølgningen fastlagt i disse planer.

Realiseringen af programmets prioriteter, fokusområder og tilskudsinitiativer kan føre til en forøget produktion af biomasse, som kombineret med tilskud til skovrejsning kan føre en reduktion af udledninger af CO₂.

En væsentlig del af de øvrige indvirkninger, som især vil være koncentreret om indvirkningerne på arealressourcerne og landskab, kan imødegås gennem en omhyggelig lokaliseringsplanlægning. Dette stiller i første række krav til den kommunale planlægning, men indebærer i et vist omfang også at Miljøministeriet bør inddrages i denne planlægning i det omfang de planmæssige hensyn går ud over den enkelte kommunes geografiske grænser.

På baggrund af miljøvurderingen af programmet er der endnu relativt stor usikkerhed om omfanget af og den geografiske lokalisering af de forventede indvirkninger på miljøet, som det vurderes at være relevant at overvåge. Det forventes dog at de fleste forhold vil blive opfanget gennem programmets eget indikatorprogram og i det omfang dette måtte blive nødvendigt gennem den kommunale planlægning.